

Kütüphaneciler ve Diğer Bilişim Çalışanları için IFLA Etik Kuralları (Tam Sürüm)

İçindekiler

Giriş

1. Bilgiye Erişim
2. Bireyler ve Topluma Karşı Sorumluluklar
3. Mahremiyet-Gizlilik ve Şeffaflık
4. Açık Erişim ve Telif Hakları
5. Tarafsızlık-Dürüstlük ve Profesyonel Beceriler
6. Meslektaş ve İşveren/Çalışan İlişkisi

Giriş

Etik Kuralları ve Profesyonel Yönetim Şekli, kütüphanecilere ve diğer bilişim çalışanlarına rehberlik etmek amacıyla hazırlanan bir dizi etik önerilerden oluşmaktadır. Ayrıca bu öneriler, Kütüphanelerin ve Bilişim Derneklerinin kendi kurallarını oluşturma ya da mevcut kurallarını gözden geçirmelerine de yardımcı olmak için hazırlanmıştır.

Etik kuralların işlevi şu şekilde tanımlanabilir;

- kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanlarının yönerge oluşturabileceği ve ikilemlerle başa çıkabileceği ilkeler üzerine düşünmeyi teşvik etmek,
- profesyonel öz farkındalığı geliştirmek,
- genel olarak topluma ve kullanıcılara şeffaflık olgusunu sağlamak.

Bu kurallar; mevcut kuralları değiştirmek ya da profesyonel kurumların kendi kurallarını araştırma, işbirliği vb. yollardan oluşturma yükümlülüğünü ortadan kaldırmak amacıyla hazırlanmamıştır. Sunulan kurallarda tam bir uzlaşma beklenmemektedir.

Kurallar şu inanç doğrultusunda hazırlanmıştır: Kütüphanecilik, özünde etik bir aktivite olup bilişim alanında çalışan profesyoneller için değer zenginliği yaklaşımını içermektedir. Son yüzyıllarda artış gösteren toplumsal karmaşıklıkla birlikte önemini arttıran düşünce ve bilgi paylaşma ihtiyacı, kütüphanecilere ve kütüphanecilik uygulamasına mantıksal temeller sağlamaktadır. Modern toplum içinde bilgi kurumları ve profesyonellerin rolü - ki bu kategoriye kütüphaneler ve kütüphaneciler de dahildir - bilginin kayıt altına alınması, kullanıcıya sunulması ve bilgiye erişimin sağlanması gibi hizmetleri en üst düzeyde tutmaktadır.

Sosyal, kültürel ve ekonomik refah olguları doğrultusunda bilgi hizmeti oldukça önemli bir yer tutmakta ve bu durum kütüphanecilerin üzerine sosyal sorumluluklar yüklemektedir.

Ayrıca, bilgi ve düşünce paylaşımının gerekliliğine olan bu inanç, bilgi haklarının tanınmasını da içermektedir. Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinde (1948) belirtildiği gibi, insan hakları fikri hepimizin diğer insanların insanlığını tanıma ve insan haklarına saygı göstermemizi gerektirmektedir. Özellikle, 19. maddenin belirttiği gibi bütün insanların ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim gibi temel hakları bulunmaktadır.

19. madde “bütün insanların, herhangi bir medya aracı kullanarak ve ulusal sınırlara bakılmaksızın bilgi ve fikirlere erişme ve onları paylaşma” hakkını açıkça ortaya koymaktadır. Bu madde, ayrıca kütüphaneciler ve modern kütüphanecilik için mantıksal bir temel oluşturmaktadır. IFLA'nın manifestolar, dokümanlar, beyanlar halinde bulunan oldukça uzun listesi, enformatik unsurlarla çalışma kavrayışını genişletmektedir. Bu çalışmada ima edilen alt fikir, bilgi haklarının meslek ve toplum için oldukça önemli olduğu vurgusudur. Bilgi hakları üzerine yapılan bu vurgu, kütüphanecileri ve diğer bilişim çalışanlarını ilgili kanun hakkında prensipler oluşturmaya ve uygun olan hallerde kanunların uygulanması ve içeriklerinin geliştirilmesi lehine destek vermeye yönlendirmelidir.

Giriş kısmında taslağı çizilen etik kuralların maddeleri profesyonellerin ne tür bir yol izleyeceğini belirleyen bir dizi öneriden oluşmaktadır. IFLA, bu temel prensiplerin herhangi bir kuralın odağında yer almasını önemserken, bazı özel kuralların belli toplumlara ve sanal topluluklara göre değişiklik gösterebileceği gerçeğini de göz ardı etmez. Etik davranmak, nasıl tüm profesyoneller için bir zorunluluk ise kural oluşturmak da mesleki kuruluşların temel görevlerinden biridir. Tüm bu nedenlerden dolayı, IFLA; kütüphaneciler, bilişim çalışanları ve IFLA'ya üye bütün kuruluşlar için IFLA Etik Kurallarını önermektedir.

1. Bilgiye Erişim

Kütüphanecilerin ve diğer bilişim çalışanlarının temel görevi, kişisel gelişim, eğitim, kültürel zenginleşme, eğlence, ekonomik aktivite ve demokratik katılımın yaygınlaştırılması hususlarında bilginin erişilebilir olmasını sağlamaktır.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, devletler, hükümetler, dini ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla bilgiye ve fikirlere erişimi sansür yoluyla engelleyen yaptırımları reddeder.

Topluma hizmet sunan kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, dermelerine erişim sağlayabilecek her yolu sağlamalı ve hizmetlerini kullanıcıya ücretsiz sunma yollarını aramalıdır. Üyelik ve yönetim ücretlerinin kaçınılmaz olduğu durumlarda, ücretler mümkün olduğu kadar alt seviyede tutulmalı ve sosyal olarak dezavantajlı konumda bulunan bireyleri dışlamayacak pratik sonuçlar üretmelidir.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, dermelerinin ve hizmetlerinin varlığını muhtemel kullanıcılara duyurmalı ve kullanıcıları teşvik etmelidir.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, materyale erişmeyi sağlayan en etkili yolları kullanmalıdır. Kütüphaneciler, bu amaçla kütüphanelerin web sitelerini ve diğer bilgi kurumlarının veri tabanlarını uluslararası erişilebilirlik standartları doğrultusunda tarayabilmeli ve bilgiye erişebilmenin bazı engellerle kısıtlanıp kısıtlanmadığını kesinleştirmelidir.

2. Bireyler ve Topluma Karşı Sorumluluklar

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, katılımı teşvik etmek ve ayırım yapılmasını ortadan kaldırmak için yaş, vatandaşlık statüsü, politik görüş, fiziksel ve zihinsel yetenek, cinsiyet, eğitim, gelir, medeni hal, ırk, din ve cinsel eğilim vb. farklılıkları gözetmeksizin eşit hizmet sunmakla yükümlüdür.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, bir ülkenin azınlık dillerine ve azınlıkların kendi dillerinde olan bilgiye erişebilmeleri hakkına saygı duymalıdır.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, içeriği kullanıcıların ihtiyacı olan bilgilere kolayca erişebileceği şekilde düzenlemelidir. Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, kullanıcıların bilgi arama sürecine yardımcı ve destek olmalıdır.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, kullanıcıların okuma becerilerini geliştirecek hizmetler sunmalıdır. Bilgiyi tanımlama, yerini belirleme, değerlendirme, kullanma ve iletme gibi bilgi okuryazarlığı konusunda teşvik edici olmalıdır. Ayrıca kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, intihal ve benzeri bilgi suiistimallerini önlemek için etik bilgi kullanımını özendirmelidir.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, küçük yaşta olan kullanıcıların korunması hususuna saygı göstermeli, bu saygının erişkin kullanıcılarının hakları üzerinde olumsuz bir etki bırakmamasına da dikkat etmelidir.

3. Mahremiyet-Gizlilik ve Şeffaflık

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, bireyler ve kurumlar arasında paylaşılan, kişiye özel bilgilerin korunması hususunda duyarlı olmalıdır.

Kütüphane ve kullanıcı arasındaki ilişki belli bir gizlilik politikası üzerine kuruludur ve bu yüzden kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, özgün işlemin ötesinde kişisel bilgilerin paylaşılmaması konusunda gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, hükümetlerin, yönetimlerin ve şirketlerin toplumun incelemesine açık olması için şeffaflık olgusunu desteklemelidir. Ayrıca, yanlış yönetim, yozlaşma ve suç gibi unsurların ortaya çıkarılmasının toplumun çıkarına olduğunu kabul etmelidir.

4. Açık Erişim ve Telif Hakları

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, herhangi bir medya aracı ya da formatında bulunan bilgi ve fikirlere erişimin en uygun yolunu sağlamakla yükümlüdür. Bu yol, açık erişim, açık kaynak ve açık lisansların prensiplerine destek vermekten geçmektedir.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, kullanıcıların bilgiye adil, hızlı, ekonomik ve etkili bir şekilde ulaşımını sağlama amacı gütmelidir.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, kütüphaneler için uygulanan telif hakkı kısıtlamaları ve istisnai durumlar için profesyonel görev bilincinin farkında olmalıdır.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, yazarların, yayıncıların ve telif hakkı ile korunan eser sahiplerinin ortaklarıdır. Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, yazarların telif haklarını tanımalı ve bu hakların güvence altına alınması konusunda sorumluluk sahibi olmalıdır.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, telif hakları kanunlarından ve lisanslarından dolayı oluşabilecek gereksiz engelleme çabalarına, kullanıcılar adına müdahale etmeli ve bilginin özgürce ulaşımını en üst düzeyde tutmak için çabalamalıdır. Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, hükümetleri, telif haklarını koruma altına almak için teşvik etmeli ve hak sahipleri arasında - bireysel ve kurumsal taraflar - dengeyi gözetmeli ve onlara tıpkı kütüphaneler gibi hizmet vermelidir.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, telif hakkı koşullarının sınırlı olmasını ve kamuya mal olmuş bilgi(lerin) yine kamu erişimine açık ve ücretsiz olması gerektiğini savunur.

5. Tarafsızlık-Dürüstlük ve Profesyonel Beceriler

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, derme oluşturmada, dermeye erişim ve hizmet konularında tarafsız bir yaklaşım göstermelidir. Tarafsızlık, derme oluşturulurken her türlü önyargıdan arınmış olmayı gerektirir; bu da bilgiye erişimin herkese tarafsız bir şekilde sağlanması demektir.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, bilginin seçimi, sağlanması, dağılımı ve organizasyonu gibi hizmetler için yönergelerini oluşturmalıdır.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, sahip oldukları kişisel görüşleri ve profesyonel görevlerinin arasındaki farkları ayırt etmekle yükümlüdür. Kişisel çıkarlarını asla tarafsızlık ilkesini hiçe sayarak ön plana çıkarmamalıdır.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, kullanıcılara yönelik tarafsızlık ilkesine sadık kaldıkları sürece iş yerlerinde özgür ifade haklarına sahiptir.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, kütüphaneciliği doğrudan ilgilendiren kütüphane materyallerinin sağlanması, kütüphane ve yönetim görevlerine atama ve finans konularında olabilecek yolsuzluklara karşı tepki göstermelidir.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, kendi bilgi ve becerilerini genişleterek meslekte uzmanlığa ulaşma konusunda çaba göstermelidir. Hizmette en üst standartlar kalitesini hedeflemeli ve mesleğin olumlu yönüne katkı sağlamalıdır.

6. Meslektaş ve İşveren/Çalışan İlişkisi

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, birbirlerine dürüstlük ve saygı çerçevelerinde davranmalıdır.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, yaş, vatandaşlık, politik eğilim, fiziksel-zihinsel beceri, cinsiyet, medeni durum, ırk, din ve cinsel eğilim gibi farklılıkların işe almaya etki ettiği ayrımcı durumlara karşı durmalıdır.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, benzer işlere sahip kadın ve erkeklerin eşit maaş ve özendirme/promosyon haklarına sahip olmaları gerçeğini desteklemelidir.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, meslektaşları ile bilgi ve tecrübelerini paylaşmalı ve mesleğe yeni başlayan meslektaşlarının yeteneklerini geliştirmeleri için onlara yol göstermelidir. Ayrıca mesleki kurumun aktivitelerine katkıda bulunmaları ve araştırma-yayın gibi mesleki konularda katılımcı olmalıdır.

Kütüphaneciler ve diğer bilişim çalışanları, mesleki profesyonellik ve etik davranış gibi kurallarla ün kazanmalı, meslektaşlarına adil olmayan yollardan üstünlük sağlama çabasına başvurmamalıdır.

Not: Bu kurallar, FAIFE (Bilgi Edinme Özgürlüğü ve Düşünce Özgürlüğü Komitesi-Committee on Freedom of Access to Information and Freedom of Expression) çalışma grubunda yer alan, Loida Garcia-Febo, Anne Hustad, Hermann Rösch, Paul Sturges, Amelie Vallotton tarafından hazırlanmış ve Ağustos 2012'de IFLA Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Ek Çalışmalar

- The Ethics of Librarianship: an International Survey. Ed. Robert W. München: Saur, 2002.
- Gebolys, Z., Jacek, T. Library Codes of Ethics Worldwide. Anthology. Berlin: Simon, 2012.
- Professional Codes of Ethics for Librarians. IFLA-Committee on Freedom of Access to Information and Free Expression (FAIFE). <http://www.ifla.org/about-faife> (19.03.2012)
- Sturges, P. Doing the Right Thing: Professional ethics for information workers in Britain. **New Library World**. 104, 2003, (1186), ss. 94-102. <http://www.fims.uwo.ca/people/faculty/frohmann/LIS774/Documents/Sturges%20on%20codes.pdf> (19.03.2012).